

ZSIRAI LÁSZLÓ

Ez + Az = ez + az

ZSIRAI LÁSZLÓ (1956) Budapest

SZIGORÚAN ELLENŐRZÖTT SÉTA Átmenetileg Győrött éltem, 1975-ben. A Művelt Nép Könyvterjesztő Vállalat 251. számú, Jedlik Ányosról elnevezett könyvesboltjában, ahol kilenc hónapon át eladóként dolgoztam, a boltigazgató – olvasva versemet a megyei napilapban – feladatomból szabta ki a verseskönyvek polcainak rendezését. Külső városnegyedben működő bolt lévén, akadt időm, amikor beleolvashattam a könyvekbe.

A készletállomány rakosgatása közben kezembe került egy kislakú könyvecske, a *Bori notesz*. A Sík Sándor-tanítvány Radnóti Miklós utolsó kötetével. Közülük a *Hetedik eclogát* sokáig fejből tudtam. A szépreményű, máig elismert költő sorsa tragikus véget ért. Súlyos betegen a lebombázott győri kórház nem tudta fogadni, ennek következtében, 1944 késő őszén az őt és társait kísérő-szállító katonai különítmény parancsnoka Abda térségében a Rábca partján kivégeztette. A közel két esztendő múlva exhumált tömegsírból lelt zubbonnyából előkerült a talajvízzel és testnedveivel átitatott notesz. Ebben a szerb iskolásfüzetben lelték meg többek között a *Razglednicák*at is.

Magyar nyelv- és irodalomról az írásbeli érettségi tételek közül a *Razglednicák* első, második és negyedik részének összehasonlító elemzését választottam és dolgoztam ki 1974-ben. Értesültem a Radnóti Békemenet híreiről, amikor – a híradások szerint – tízezer kisesztendő fiatal vonult Győrtől Abdáig „Veled vagyunk, Vietnam!” táblákkal a kézben. Mivel én szervezeten kívüliként nem tartottam velük, de kíváncsi voltam a Radnóti-emlékműre s arra a tájra, ahol utolsót sóhajtott, elhatároztam, hogy egyedül teszem meg ugyanezt az utat.

Napsütésben indultam. Nyári ingem rövid ujját nem lengette szellő. Könynyedén lépegettem, a kíváncsiság lendületétől hajtva sétáltam ki az országútra a megyeszékhely fő forgalmi útjáról. Egyszer csak arra lettem figyelmes, hogy követ egy férfi. Amikor lassítottam, ő is lassított. Amikor gyorsítottam, szintén gyorsított. Mire véljem? Csak nem a megtámadásomat tervezi, esetleg vékonyka összeget tartalmazó pénztárcámra, ezüstgyűrűmre pályázik?

A Rába-hídon utolért. Elkerült, de rögtön szembefordulva valamiféle általam hirtelen azonosíthatatlan igazolványt mutatott, s rögtön kérte az enyémet. Tudakolta, hova megyek. Ismertettem vele ártatlan úti célomat, mire elengedett. Komorodott az idő, amikor az 1-es út szülővárosom irányába tartó elágazásához értem. Gondoltam, a 85-ös útra kanyarodok néhány nosztalgiából megteendő lépéssel, majd a bokrok által rejtett emlékmű mögött visszatérek az Abdára vezető országútra. Ám szétnyílt az útszéli bokor, amiből először egy géppisztoly csöve meredt ki, majd egy kiskatona arca, s a térdénél egy németjuhász kutya fűrészpofája. Ez a katona is igazoltatott. Kérdezte, hogy ismerem-e ezt meg ezt Sopronban, s hová tartok, mikor jövök onnan vissza. Amikor mondtam, hogy a Radnóti-emlékműhöz, a háromszor eltemetett klasszikus költő sírjához, megennyit szót: „Értem. Más hasonló hóbortosokkal is találkoztam már...” Na, kösz!

Igazán nem hosszú időt töltöttem a Rábca-parton, talán csak egy imányit, mert sötét felhőt láttam közeledni a város felől. Visszafelé intettem a bokornak az elágazásnál, és egyre inkább igyekeztem, vihartól tartva, mezők között

a nyílt színen. Kisvártatva egy zöld dzsip fékezett mellettem. Civil ruhás, idősebb férfi szállt ki belőle az igazolványomat kérve. Hangsúlyozom, akkor már visszafelé tartottam a városba. Mire mosolygós dühöt színelve mondtam, hogy „két órán belül maga a harmadik, aki kéri”, eltekintett az igazolástól. Megkérdeztem, hogy elvinnének-e Győrre, hiszen útközben eleredhet az eső. „Nem tehetjük. Ez szolgálati kocsi” – szabadkozott. Elköszönt, beült az autóba. Elindultak a város felé.

Szemerklő esőben már nem találtam első igazoltatómat a Rába-hídon. Talán behúzódhatott a híd alá. Így történt az én honvédelmi sétám 1975-ben. Indokolt a jelző, bár nehéz eldönteni, hogy a hon védett-e engem, netán tölem védték a hont, vagy inkább attól óvtak, nehogy megsértsem a határt. Mindenesre az abdai templom harangjának mezőre hallatszó kondulása valóban megóvott – határőröktől és vihartól egyaránt.

VÉTEK „Tudod, fiam, ha valaki megbolondul és/vagy öngyilkos lesz, az valakinek az áldozata...” – mondta egyszer édesanyám maga elé meredő tekintettel. Elgondoltató kijelentés. Gyereklányként látott teherautóval elvinni egy családod, akik önmaguk áldozataivá válva, mérgező gombától őrjöngtek.

Kollégámtól, aki egy vidéki folyóirat főszerkesztője volt, kaptam ezt a felkérést: „Tisztelt Zsirai László! A Somogy 3. száma Gárdonyi-émlékszám lesz. Szeretnék kéziratot kérni Öntől ebbe a számba, a »Gárdonyi esztétikai elvei« gondolkörben. (A Várban olvastam, hogy Gárdonyi a kedves írója Önnek is.) A terjedelem 8 és fél ezer (nettó) karakter lehet. Határidő: június első hete. Kérem szíves válaszát: számíthatok-e a kéziratára? Barátsággal köszönti: Kósa Csaba” Mivel Fodor András a folyóiratok közül először a Somogyban segítette nyomdafestékhez versemet, persze hogy számíthatott a megrendelt kéziraatra, amit *Gyémántunikum* címmel közölt (Somogy, 2013/3, 7–9.). Nagyjából egy esztendő múlva értesített, hogy nem kíván indulni a főszerkesztői posztért, s mellékelte a Berzsényi Társaság közgyűlésén elmondott indoklását. Ebben Babits gondolatát említő főszerkesztői jegyzetere hivatkozva utalt az őt lemondásra kényszerítő, kialakult helyzetre: „Babits Mihály szavait is idéztem: »Regionális sérelmeket emlegetni ott, ahol irodalmi elvekről van szó, oly gondolkodásmódra vall, amely a legsötétebb Balkánhoz volna csak méltó.« Nem volt kétségem felőle, hogy mi lesz a Somogy sorsa.” Ekkor világosodott meg előttem, hogy miért utalt rá leveleiben Fodor András és Tüskés Tibor, hogy a folyóiratot Kaposváron támadják, nem támogatják. Kósa felszólalásában hangsúlyos helyet kapott: „A nyáron még – a Titkárság felkérésére – elkészítettem a folyóirat 2015. évi NKA-pályázatát, bár tudtam jól, hogy – a konspiráció jegyében – már javában mentek a telefonok ide s oda: lennél-e a Somogy következő főszerkesztője? Holott még közgyűlés sem volt, még új pályázati kiírás sem. De rólam már döntöttek. No, nem a Társaság elnöksége. Annak idején, amikor a part szakadt, ott ültem a lakiteleki sátor alatt. Megesküdtünk ott egy demokratikus, szabad, igazságos Magyarország felépítésére. Huszonöt év múltán most semmi kedvem előlről kezdeni a szellemi szabadságharcot – Kaposváron. Nem kívánok én itt, ilyen körülmények között főszerkesztő lenni. Tisztségért sem kívánok indulni. De a Társaság 1985-ös, még élő alapító tagjaként a tagságomat megtartom – jobb időkig, amikor nem a titkárságon szüntetik meg önkényesen a választott tisztségviselők mandátumát, hanem a választott tisztségviselők irányítják a Társaságot. »Ady Endre vonatán ültem« – írta *Naplójában* a hitvallásáról Móricz Zsigmond. Erre a vonatra kapaszkodtam fel én ifjú koromban, és boldog vagyok máig, hogy jutott hely ott számomra is. A magam részéről nem szállok át a »somogyiság« járatára, megmaradok Ady Endre vonatán.” A Somogy általa szerkesztett utolsó számának nyomdaköltségét a munkatársaival közösen összedobott pénzből fizették ki.

Kósa Csaba öt esztendeje, 2016-ban rejtélyes módon tűnt el. Strand-papucsban távozott velencei otthonából, holttestét egy hét múlva találták meg. A Magyar Újságírók Közössége elnökét, Táncsics-díjas újságírót vitathatatlan teljesítménye miatt is gyászolta az irodalombarát közönség. Vajon kialakult betegségében, halálában mekkora szerepe lehetett a főszerkesztősége körül lezajlott epizódnak?

„A gondjainkat cipelnünk kell egy életen keresztül, mert senkinek nem adhatjuk el ezeket a piacon” – írta édesanyám az egyik barátnőjéhez címzett levelében. Sokan Istent szidják hirtelen haragjukban, noha Babits megfogalmazása szerint: „Kard ha csörren, vér ha csobban, / csak az ember vétkes abban.” S ezért a vétekért felel-e valaki, amikor egyes emberek önhittsége mások rovására túlbujáznak?

TÉMA Pilinszky János versében, az *Átváltozásban* tömörítve, esszenciálisan fogalmazza meg a pedagógia értelmét: „Rossz voltam, s te azt mondtad, jó vagyok. / Csúf, de te gyönyörűnek találtál. / Végig hallgattad mindig, amit mondtam. / Halandóból így lettem halhatatlan.” Tapasztalatomból ismerem a költő verssorai mögött megbúvó nemes indulat igazságát. Édesanyám hányszor jelentette ki gyengécske versemre is, hogy „nagyon jó, fiam!”. Tanárnóm tekintetében az érdeklődés felfedezésének lángja villant fel, amikor az alliterációra kért példát, ám feleletemben rögtön kiigazította hibázásomat, mert az általam citált Babits-versben nem négy, hanem három kezdőbetű csengett össze. Mégis tetszhetett neki az igyekezetem. Barátaim tekintete és szava akkor is biztatónak bizonyult, ha próbálkozásomat elutasítással „jutalmazta” valamilyen szerkesztőség. Már érett ember voltam, amikor ifjúkori hitoktató tiszteendőm pénzküldeménytel jutalmazott egyik általa olvasott versemért. (Többet küldött, mint akkoriban a kiadók szoktak...)

Az irodalom irányába terelő apró mozzanatokra élénken emlékszem megélt éveimből, de csak utólagosan átgondolva váltak világossá. Megtörtén-tük pillanatában nem igazán. Utólag döbbsentem rá arra is, hogy mi értelmet hordozott a tanórák alatti gyötrődés-szenvedés, a meg nem feleléstől való félelem... A tábla felé fordulva felelés sűgásra nem számító önállóságra nevelt. Nem, nem a tárgyi-lexikális tudás volt a lényeg, hiszen a könyvekben bármikor elérhető vagy visszakereshető bármi. Csak tudni kell, hogy hol, melyikben. A gimnáziumban, ahová jártam, sokkal több történet, mint a tananyag követelményeinek elsajátítása. Élettapasztalattal bőven rendelkező tanáraink – köztük több neves és szeretetten népszerű művész – a teljes embert formálták ki belőlünk, jó példájukkal alakították a bennünk mélyen megbúvó, majd kiteljesítendő humánus készségeit.

„A pedagógia ugyanis erkölcsre is alapoz, tehát lélek- és jellemformálás is” – olvasom Ablonczy László az Országút folyóiratban publikált, *Déryné hol van?* című visszaemlékezésében. Amit a színművészek elsajátítottak tanulmányaik során, az sugárzik át a nézőkre a megtekintett előadásokból. Persze, fontos a mű, amit előadnak, ám kétségtelen, hogy a színész személyisége emeli fel a darab írója által megalkotott mondanivalóját a papírosról. Ha a mondanivaló és a megformálás harmóniába kerül, attól lehet katartikus élménye egy-egy előadás nyomán a közönségnek. Az önmotogató kevés volna. A személyes sikerre törekvés önmagában nem elég. A hiúság, a gőg ellentétet fakaszt. A szolgálat az igazán nemes indíttatás. Ugyanis az író nem önelégültségét kívánja kiváltani, hanem mások kedvére vagy okulására dolgozik, amikor alkot. A színművész a fürdőkádban is énekelhetne öntetszelgésére, ám hivatásának célja nem ez, hanem a szórakoztatás, az elgondolkodtatás az élet dolgairól.

Az egyik neves irodalomtörténész sorozatban megjelenő írásaim folytatására ösztökélt hevesen. A szocializmus évtizedeiben elhallgatott, ma már

klasszikusnak számító írásművészek újra köztudatba emelésére biztatott a másik. „A nemes kritika lámpást tart a kezében. A nemtelen csak petróleumot. A nemes kritika értékjelző pecséttel közeledik a műhöz. A nemtelen rászáll, mint a légy, s másnemű pecsétet ejtve rajta, kiáltja diadalmasan: – Végeztem vele!” Gárdonyi meglátásához annyit fűzök hozzá: Az érték kiemelése, az arra történő figyelemkeltés a kritikus igazi feladata...

Bőven vannak még elrejtett értékei a valláserkölcsi témával foglalkozó magyar irodalomnak. Ezekre érdemes irányítani a figyelmet, pozitív lelki hatásuk okán.

MENTES A címben lévő szó nem ásványvíz jelzője, hanem vezetőknév. Mentess Mihályé (1891–1960), a süttöri származású papé, aki tanár és költő is volt, teológiai doktor. (Személyes vonatkozás, hogy tanítványai közé tartozott dr. Hetény János kanonok-néprajzos, akit gyerekkoromtól elhunytáig lelki pástoromként tisztelhettem.) A Papnevelő Intézet rektoraként dolgozott, címzetes prépost már gimnazistaként kezdett verseket írni, kezdetben a Zászlónk közölte. Hazafias versei mellett fő tématerülete szülőföldje természeti szépségeinek megjelenítése. A „Fertő lírikusának” több kötete jelent meg, legutóbb (2001-ben) a *Magyar imádság*. Művein kívül utca, alapítvány, és idősek otthona őrzi nevét az utókor számára.

Mentest a két világháború közötti időszakban népszerű katolikus költőként jegyezték. Olyan ismert és ma is gyakorlatban lévő egyházi énekek szövegét szereztte, mint a „Kezdődik az ének az Úr fölségének”, „Isten, hazánkért térdelünk elődbe” kezdetűek. A liturgikus dráma és az iskolai színjáték hagyományait folytató színművei hathatós erkölcsi tartalmakkal bírnak. A Kisfaludy Kör társelnökéeként az irodalmi élet szervezésében is jeleskedett. (Életrajzában eligazító forrásom a soproni Széchenyi István Városi Könyvtár honlapja.)

Az *Úr bennem* című verse tovább sugárzóan példázza mindazokat az érzelmeket, tapasztalatokat, amiket a költői lélek összegyűjtött. Iránymutatás a léthez. Micsoda fenséges teljesítmény mindezt nyolc versszakba sűríteni! Isten teremtőerejéből fakadó sorai egyértelműen fejezik ki lírai képességét. „Vette a gyenge nádat az Úr; / Állította a magas hegyre. / És szólt: Tölgy légy, kemény, erős. / Ezer apró virágot fedj be” – kezdi a verset. A második versszakban pedig erre int: „Viharok zúgnak, meg ne hajolj. / Villámok zengnek: meg ne reszkess. / Túl viharon, túl fellegeken / Emeld fejedet az egekhez.” Majd ismét megállapítás következik, amit a következő versszakban az ildomos viselkedésre biztató vigasszal folytat: „Vette a csöppnyi kis ibolyát; / Tette a kertnek közepére. / S mondotta: Rózsa légy, piros / Az ajkad, arcod, szíved vére. // Lila bánatok könnye ha mos, / Te mosolyogj, míg mások sírnak. / Égi kertemnek szépsége légy, / Mosolygás, béke, öröm, illat.”

Ebben a versében, mint annyi másban, kifejezi, hogy az isteni jószág minden megkövezése ellenére kitaróan példamutató kíván lenni, s ebben állhatatosságra biztat: „Fogta a tudatlan koldust az Úr; / Elindította messze útnak. / S mondotta: Légy az apostolom, / Vezér, ki után ezrek futnak. // Rajongnak érted: vissza ne nézz! / Kővel dobálnak: menj előre! / Akarom, koldus, hogy Te vezess / Ezer lelket a hegytetőre.”

A költő, aki 1945-öt követően önkéntesen elnémult, s akit a társadalom feletti uralmat gyakorló hatalom agyonhallgatott, szellemében felülemelkedett a ködös közegen. Versének zárásaként, alázatos hangon bizonyítja: „Kemény derekam, arcom ragyog; / Zeng a szavam: életem oly dús... / A nád vagyok, a könnyes ibolya / S az útszéli tudatlan koldus. // De magamban hordom Istent, / Az Eget minden sugarastól: / Ő az Erő, Jóság, Igazság, / Ő a tölgy, rózsa és apostol.”

A napjainkra megteremtett keresztény szabadság lehetőségének kiaknázásához, az évtizedek óta annyira áhított, jó irányú morális változáshoz szük-

séges pillérek a szívből keletkezett, ilyen és hasonló sugalmazású írások, mint Mentés Mihályéi. Bőségesen józan felelősséggel ellensúlyozzák egyes másként „gondolkodó” írástudók felelőtlenségét.

ZÚZOROS Az év első hónapját egykor nevezték zúzorosnak is. Eredeti nevét Janusról, a kapuk és átjárók római mitológiai istenéről kapta. A katolikus néphit szerint Boldogasszony hava.

A hideg birodalmából behúzódó embert Radnóti Miklós a következőképpen örökítette meg 1933-ban, a *Januári jelenésben*: „Odakinn sík jeget simogat ilyenkor a szél / s havat kuporgat lágyan az égnek felső polcán; / mint hallgatja melegedő fülekkel a polgár, / hogy csipog nála mégis, jófajta kályhai szén.” Elhíresült, *Naptár* című ciklusának első versében, a tragédiákkal fenyegető időben, 1941-ben fogant *Január* címűben így fogalmazott: „Későn kel a nap, teli van még / csordúltig az ég sűrű sötéttel. / Oly feketén teli még, / szinte lecseppen. / Roppan a jégen a hajnal / lépte a szürke hidegben.”

Viszont a közvetlen mába vezet Kerék Imre, a *Januári rézkarcban* érzékeltetve egy város téli szendergését: „Hózápor lengő függönyén át / a völgyi város idelátszik, / fölébe magasodva / a Tűztorony / vigyázza téli álmát. / Itt fönna a hegyen vörösfenyők / roskadoznak a hó súlya alatt, / pereg róluk ezüstszirony. [...] Jégpáncélba dermedt a forrás. [...] Hold süt. Vacogó nyúl bukdácsol tova, rejtő zugot keresve. / Varjak: elátkozott / lelkek keringenek, ében / árnyuk keresztje a hóra vetül. / Berkenyék, bükkök dideregnek / csontig-lecsupasztított-pőrén, / védtelenül. / Verődő gallyak fekete / törhegye bökdös / a sűrű, kék homályba. / Közel a tv-torony világít: / lobogó rőtlangú fáklya.” *Január lekocog a lépcsőn* címmel írt versében Csukás István téli sétáját örökítette meg: „Vigyázva lépkedek a hóesésben, / meg-megcsúszó sarokkal a Dunáig, / fehér lett üstököm, s a hátamon / habzó angyalszárny világít. // Lábammal írom most a verset, / e séta lesz most a költemény, / bár összeviszsa ritmusban lépeget, / de azért van benne zene és remény, // hogy lábtörés nélkül elérek a célig, / s mint vérbeli utazó, nem nézek hátra, / válluk vonogatva elmaradnak a fák, / sarkcsillagként pislog egy félszemű lámpa.”

Fekete István, a természet nagy hódolója-élvezője prózában és lírában egyaránt, akinek szíve ablakára cinkék jártak, *Hó* című versében tudósít: „Esik a hó, a csend csak most ébredt. / Csalítok alján fehér a párna. / Ösvények selymén nincs még nyom egy sem. / Nem látszik völgy és nem látszik a hegy. / Az erdő mintha várna, csak várna. // Esik a hó, a hűvös hófelhők / leszállnak néha, nézik: elég-e? / Leszállnak, újra, kérdik: elég-e? / Rázzák a zsákot, hófehér mákot, / s nézik a tájat: elég fehér-e?” Pusztai Sándor, az alázat iskoláját szorgalmazó papköltő imaként mormolható, *Áldassék* című verse szinte naponta felidéződik bennem, belőle egyetlen szakasz: „Minden harc és minden lárma / Csituljon el szívemen. / Te lakjál benn, te légy álma. / Simogass meg Istenem.” A néhai leányfalui plébános hitte, hogy minden halandó számára adott a jóvátevés napja. Hitre és megfigyelésre alapozott, visszagondoló költészete maradandó az emberi lélekben, amint a *Cinkenym* is igazolja: „hajnali hóban / cinkenym / fölibe hajlok / olvasom // mélyülő-ferde / hó-rovás / sorsokat rejtő / ékírás // őseim írtak / így ahogy / egysoros verse / fölragyog”.

Embértársaimra kiterjesztetten személyes kívánságom most aktuálisan egybecseng a Tóth Árpád 1928-ban írott, *Január* című versének befejező szakaszában megfogalmazottakkal: „Csorduljon sok jóval a sok jövő hónap, / Rossz nap elmaradjon, több legyen a jó nap, / A rossz úgy se jöjjön, ha ki tán hivatja, / Ez legyen az új év legszebbik divatja!”

BELSŐ TÁMASZUNK A JÓSÁG Élénkek a megtapasztalás tanulságai. Anselm Grün azt írja: „A szenvedésben gyógyul a lélek.” Magam is rendszeresen átél-

tem, hogy a szenvedés szépirodalmi műveket teremt. A jó iránti vágy szinte kiprészeli az alkotóból az üdvös mondanivalót. A német bencés szerzetes továbbá a következőképpen fogalmaz: „Az öröm a lélek jólléte.” Ismert megállapítás, hogy az egészség nem csupán a betegség hiánya, hanem szociális komfortot is jelent. A gyógyulás örömét minden esetben szenvedés előzi meg. Az öröm az irányító lélek, az emberi lelkiismeret helyénvalóságának egyik jellemző iránytűje.

Anselm Grün olvasása közben, mint annyi értékesről, Gárdonyi Géza jut eszembe: „A kritika fújhat hideget, fújhat meleget. De ami értéktelen, nem fújhatja bele a nemzeti kultúra kincstárába. Ami értékes, nem fújhatja semmivé.” A „nemzeti” szó a népszerű német író esetében a „jobb érzésű világ” kifejezéssel helyettesíthető. Nem lehet véletlen, hogy az olvasók mindenféle szakavatott kritikánál hitelesebb véleményt mondtak azzal, hogy tizenöt millió példányban, mintegy harminc nyelven vásárolták a könyveit.

Egy-egy bölcs mondat nem több és nem kevesebb, mint rávezetés a helyes irányban érző lélek tapasztalásainak és figyelmeztetéseinek tanulságaira. A legjobb, leghitelesebb művek szellemi kincsek rejtekének megmutatásával érintik-erősítik igazán az emberi lelket. Lehet-e írónak jelentősebb szolgálata?

Írja az egyik napilap, hogy lopásból származó széfet emelt ki a Tómalomból egy soproni mágneshorgász. Hasznos ténykedés ez a mágneshorgászat, hiszen mindenféle szemetet emel ki a tóból, így szolgálva a környezetvédelem elemi szabályát: a köztisztaságot. Elképzelem: vajon milyen célja lehet a szellemi mágneshorgászat elemeinek: az írásnak és főleg az olvasásnak? A gyakorlott olvasói tevékenységet valóban hasonlíthatjuk akár a mágneshorgászathoz, de a bűvárkodáshoz is. Egy-egy jó könyv vagy értékes gondolat kihalászása a világirodalom tengeréből felér ezekkel a tevékenységekkel. Önkéntes „kutatóbűvárként” szívesen és gyakran meríték a szellemi kutakból épülés(em)re szolgáló kincseket. Méltatlanok arra, hogy a feledés homálya fedje ezeket.

Dr. Lisztóczy László Egerben élő, „Pro Agria” Életműdíjjal elismert, József Attila- és Szervátiusz Jenő-díjas irodalomtörténész több mint négy évtizedes, irodalomszeretetre nevelő, tekintélyes tanári pályát tudhat maga mögött. Első publikált ifjúkori alkotásainak egyikében, a *Szívdobbanás* című versében így fejezi ki a szeretetből épített nyugalmas jószágot: „Bennem tüzek égnek, / bennem vágyak égnek, / én szeretni fogok, ameddig csak élek. / Én virágot, csókot fakasztok a Földön, / szomjazók poharát hittel teletöltöm. / Én akarom, testvér legyen minden ember / szívek forrásából gyűljön jószágtenger.” Ezekért a sorokért aljas támadások áldozata lett a hatvanas évek elején, vagyis más városba száműzve végezte el felsőfokú tanulmányait. Olykor meg kell szenvednünk a jóért, állnunk kell az álnokul félreértelmező szellemi szennyezők hamis ítéletének viharát.

Meglepően egyszerűek, ugyanakkor alkalmazható igazságokat tartalmazóak a Dalai Láma interneten terjedő válaszai Leonardo Boff brazil teológus kérdéseire. Melyik a legjobb vallás? „Az a legjobb vallás, amelyik által közelebb kerülünk Istenhez. Az a legjobb vallás, amelyik által jobb emberek leszünk.” Mi tesz jobbá? „Bármilyen Ön könnyűreteresebbé, érzékenyebbé, tárgyilagosabbá, jobban szeretni tudóvá, emberségesebbé, felelősségteljesebbé, etikusabbá teszi. Ami számomra valóban fontos, az az, hogy Ön miként viselkedik társai, családjá előtt, miként viselkedik a munkában, közösségben és a világ előtt. Az akció-reakció törvénye nem csak a fizika törvénye. Az emberi kapcsolatokra is vonatkozik. Ha jószággal cselekszem, én is jószágot kapok. Ha gonoszsággal cselekszem, gonoszságot fogok kapni én is.”

A fent idézett párbeszéd a következő egyetemes gondolatot hozta fel színre: Hogy hogyan jutunk az emberi lét eszményi állapotára? Minden szen-

vedés dacára is, miként lehetünk jók? Victor Hugo eligazít: „A lélek segíti a testet, és bizonyos pillanatokban fölemeli. Ez az egyetlen madár, amely föl-emeli a maga kalitkáját.” Orvosok a megmondható: a jó lélek ereje a legnagyobb szerűbb belső támaszunk egészségben és gyógyulásban egyaránt.

PSZICHIKAI TÉNYEZŐ Időnként rendet kell tenni az ember kusza gondolataiban, mint az elgazosodott kertben. Kigyomlálándóak a rosszak, akár az elburjázott gaz, hogy az igazán értékesek gazdag gyümölcsöt hozva be tudjanak érni. Legvésebbek a veszteségek, mert az ember lelki életét mélyen érintik, s ha kóros mértékben rögzül a kilátástalanság tudata, külső segítség, rávezetés nélkül szinte lehetetlen belülről kibogozni azt a szellemi hálóból, amelyik fogságban tartja.

Íróársam, akinek kálváriáját részletesen ismerem, összeveszett hivatali főnökével, s szerkesztőként nem talált másik állást. Gondoljunk csak bele, aki évtizedeken át cikkeket, novellákat, regényeket írt, újságokat szerkesztett, egyik napról a másikra azt veszi észre, hogy portás egy vállalatnál. Eleinte a szívével volt gondja, aztán a gyomrára panaszkodott, majd a tüdejét vizsgálták ki szakintézetben. Egyik reggel állt a buszmegállóban, az autóbuszok sora érkeztek és indultak előtte, ő meg csak állt, csak állt, és azt érezte, hogy szorít a mellkasa, kegyetlenül izzad, alig kap levegőt, s mintha minden furcsán idegenné vált volna körülötte. Aztán felkapaszkodott az ötödik autóbuszra, amelyik a munkahelye előtt állt meg. Kollégám alapos késéssel bement a portára, nem köszönt, csak leült egy székre, és meg sem szólalt. A felesége ment érte, kivizsgálták, nagy sokára rájöttek, hogy pánikbeteg. Kikezelték, két év múlva enyhébb formában ugyan, de visszatértek a tünetei. Bármikor elkapta a hasmenés, amikor indulni kellett volna valahova. Nagyon sajnáltam ezt a barátomat, mert ilyen tünetek néha velem is előfordultak, bár nem ilyen sok egyszerre, és nem ennyire súlyos formában mutatkozva. Újra kikezelték, azóta jól van. Ide fűződik, hogy azon az éjszakán, amelyet követő hajnalon csörgött a telefon, és kaptam édesanyám halálhírét a kórházból, nyugtalan lévén nem tudtam aludni. Felébredtemben, két órakor kezdtem olvasni e barátom egyik külföldi újságban akkoriban megjelent novelláját, a *Menedéket*. Lélektani monológok egyes részei, ám kerek történet. A gyógyulásáról szól, amihez az orvosoknál is fontosabb volt, hogy aggódó felesége vigasztalva állt mellé. Mesélte, hogy a pszichiáter feladatul szabta, menjen el a közeli könyvesboltba, és ott érdeklődjön az eladótól új könyvek iránt. Emlékezett rá, hogy aznap jelenik meg az az újság, amelyik új novelláját közli. Ezért két metrómegállónyira utazott, hogy megvegye az újságot. Ez a cselekedete jelezte gyógyulását.

Másik kollégám felesége arról számolt be, hogy mivel az egyik laptól kirúgták a férjét, a másik lapot pedig kilőtték alóla, egész nap csak fekszik az ágyon. Persze, ezt nem ilyen finoman mondta, hanem az „egész nap itthon döglök” kifejezéssel. Kollégám gyakori fejfájására panaszkodott, meg arra, hogy nem bírta átmenni a parkon. Leült egy padra, és csak ült, csak ült, és nem bírta átmenni a nyílt téren. Mit lehet tenni? Munkánélküli segély, rokkantosítás lett a vége, s nem hitt benne, hogy pszichés gondjai lehetnek. Kórházról kórházra járt. Hol egy vidéki megyei kórházból, hol a Lipótról, hol a Kút völgyiből, hol máshonnan hívott fel telefonon. Igyekeztem vigasztalni, nyugtatni. Ha ott-hon volt, gyakran felhívtam, hosszasan beszélgettünk. Rengeteg bújat-baját elmesélte sokszor. Amikor a depressziójának kezelését vettem fel, megjegyezte, hogy az egyik kórházban híres pszichiáter nyitott a kórterembe, amikor éppen nevettek valamin. Maga nem depressziós, mondta rámutatva az orvos, a depressziós nem nevet... Visszatérően emlegette, hogy a főnöke hülye volt, csak ugatta a szakmát, meg a felesége gyakrabban néz a pohár feneké-

re stb. És mindig az lett a vége, nem tudja, miből tartsa el a családot. Három gyerek meg a munkanélküli apa. Nem tréfadolog.

Egyszer hivatkozott valamiféle kisregény kéziratára, amit egyetemista korában kezdett el. Na, gondoltam, ez a megoldás kulcsa. Kihozta hozzám a kéziratot. Stilizáltam, szerkesztettem, a szokásosnál több tinta fogyott ugyan a golyóstollamból, s azt is érzékeltem, hogy a szakma nem fogja megdicsérni, ám itt most egy család harmóniájáról lévén szó, mit törődtem a szakmával. A kisregény megjelent, sikeresen elfogyott. Azóta több könyve jelent meg, s kollégám el is felejtette krónikus fejfájását. Napjait újabb könyvek írása, menedzselése, szponzorálásának előkerítése, író-olvasó találkozók szervezése és tartása tölti ki.

Sajnos, átesett a ló másik oldalára, ahogy mondani szokták, állandóan csak a sikereivel hivatkozik, minden apróságot felnagyít, s követeli, hogy a családtagjai úgy tiszteljék, mint a szenteket szokás. Tudtam, hogy nem érett művészet, amit művel, és azt is, hogy képességei kiforratlanok a komolyabb szakmai elismertséghez vezető út megtételéhez. Önelégültsége a felületes ember felszínességét takarja. Önállósította magát. Nincs szüksége tanácsra, segítségre, önállóan ír, szerkeszt, korrigál, kiad, dumál a találkozókra, rendkívüli órákat ad az iskolákban... Szidja az orvosokat, akik nem ismerték fel az ő hihetetlenül rejtélyes baját, még meg is operálták feleslegesen, a pszichológust meg kinevelte a relaxációval együtt. Nem vette észre, hogy megkérdőjelezhető irodalmi értékű kéziratának formálása közben tulajdonképpen munkaterápián ment keresztül. Az engem felelősségre vonó irodalmárok – „hogyan lehet ilyen dilettáns műveket kiadásra javasolni” – kijelentéseire is ezzel szoktam megfelelni: munkaterápia. S bár Kossuth-díjat nem remélhet, legalább az életkedve visszatért, s nem halt éhen a család. Ügyes szervező, nagyobb példányszámban képes értékesíteni könyveit, mint sok, lila homályba vesző tekintettel bámuló művészlélek. Hogy nem közölnek munkáiról kritikákat a folyóiratok, az egyáltalán nem zavarja. Nem is érdekli. Azt hirdeti magáról: piaccgazdasági író. Ha ebben leli kedvét, ám tegye. Lényeg, hogy ne fájjon a feje!

Harmadik kollégám évtizedeken keresztül hűségese társát veszítette el, az asszony hirtelen kifejlődött gyógyíthatatlan betegsége következtében. Depresszióba esett, ahogy elszakadt az őket összetartó földi kötelék. Eluralkodott rajta a hatalmas bánat. Öngyilkossági gondolatokkal foglalkozott. A pszichiáter gyógyszerekkel igyekezett segíteni. Munkáinak szerkesztőjeként tudtam, hogy kiadatlan műveken dolgozott, mielőtt a tragédia bekövetkezett. Belátható idő után igyekeztem figyelmét ezekre a félbehagyott munkákra terelni. Ugyan évekbe telt a beletörődés a megváltoztathatatlanba, a szíve mélyén igazából most is dédelgeti a gyászt, de él, és ellátja olvasóit értékes műveivel.

Néha elgondolkozom: nem vagyok-e pályatévész? Talán nem is szerkesztőnek kellene lennem, hanem inkább pszichológusnak?